

על פיקוח נפש בביקור חולים, על הדבקה באיידס בשוגג ועל שיטת הבחירה בסקירת 50 שנות רפואה והלכה

לכבוד העורך,

נתקבלו בברכה שתי חוברות **אסיא**, המלאות וגדושות במראה ובחידו"ת, חכמת התורה בכל שטחי הרפואה (והבנתי פשט חדש בלשון הפסוק "וחי בהם" שעל ידי ה"בהם" – הדברי תורה, הנידון ההלכתי הנוגע לכל אבר ואבר, יתן חיות דקדושה בכל אבר ואבר, ודו"ק).

מצ"ב הערות מספר תוך כדי עיון בחוברות:

א. בחוברת נו, מכתבים למערכת בענין מאמרך על שהיה ליד מיטת חולה¹, לא ראיתי את המאמר המקורי², ומסתבר שציינת בו לדברי החפץ חיים בספרו אהבת חסד.

ב. שם, בנושא נגיפי האיידס³, לא הודגש שגם בשוגג יש כאן לכאורה נידון של רוצח בשוגג. ונפקא מינה כאשר הלה אינו יודע על היותו נגוע. אולם, הרי אין דנים דיני נפשות בזמן הזה, ונפקא מינה רק לדיני רודף כפי שכתבת, וכן לגבי אזהרת ודיבור לשון הרע לעלולים להיפגע, כמדומה, שג"כ נפ"מ בכהן שאירע עמו זאת, כמבואר בהל' נשיאת כפיים שו"ע קכ"ח סעיף ל"ה, שלא ישא כפיו ע"ש.

ג. שם, בענין איסור הו"ל אם תלוי באיסור פו"ר, הארכת בקונטרס בינה ודעת על הלכות צניעות (בספר ב"ס דת הנשים) סי' ו' אות ו', דבשאלה זו תלויים גם איסורי ראייה דגוי ופרוץ ע"ש.

ד. בחוברת ס"ג, בסקירה אודות הרפואה והלכה⁴, מטבע הדברים סקירה זו אינה יכולה להיות מקיפה דיה, אולם עלולה ל"הכשל" בנתינת ציונים. אם הקובע להיכלל בסקירה זו הוא: תרומת פלוני למצב הרפואה והאתיקה במדינה (כאשר ההדגשה היא של תרומה במסגרת ממלכתית, כמו כינוסים, מאמרים וכד') הרי יתכן שרשימה זו מדויקת ונכונה להיכנס למסגרת של "חמישים שנות מדינה", אולם כאשר נדון מנקודת מוצא של ההלכה וה"התפתחות" בה ביחס לנושא הרפואה, אין המדינה קובעת נקודה כל שהיא, בתי חולים היו קיימים גם לפני כן, ורבים דנו בשאלות רפואיות תמיד. נקודה זו גרמה, לאי-הצגת נתונים מדויקים מכיוון נוסף, תחת

1. אסיא נז-נח, עמ' 206.

2. אסיא נז, עמ' 5-9.

3. אסיא נז-נח, עמ' 109-210.

4. אסיא סג-סד, עמ' 33-65.

הכותרת "פוסקים אחרים" כונסו יחדיו כמה מהמכונים "פוסקי הדור" שמשום מה לא זכו לכותרת עצמית, אולם כב' בודאי יודע שרמת ההישמעות לפסקיהם, ובפרט למסויימים מביניהם (מבלי להכנס לדירוג, אלא למציאות) עולה עשרות מונים על כל הספרים והשמות שהוזכרו בשאר המאמר.

אגב, מדוע הושמט שמו של מרן החזו"א ממאמר זה (וראה בדרך אגב בהע' 10), וכי פסקיו בעניני פצוע דכא ורפואה בשבת אינם "אבני יסוד", מלבד ידיעתו בעניני רפואה גופם? תמוה הדבר! כמו כן שמו של הגרצ"פ פרנק, הרש"י זוין במאמרו על משפט שילוק בענין בעלות האדם על גופו, וספרו של הרב שלזינגר על הטיפול בתינוק בשבת. שמו של הגר"י זילברשטיין ופירסומיו השונים יכלו להיזכר בצורה מפורטת יותר. (וכן הגרז"נ גולדברג והגר"א נבנצל). ומה עם בתי החולים לניאדו ומעיני הישועה, שבודאי תרמו רבות ליישום ההלכה בתחום הרפואה, ומונהגים באופן קבוע ע"י גדולי הפוסקים (מלבד מה שלא הוזכרו רבני שערי צדק בעבר ובהווה). וגם ראוי לציין, את "ארגוני החסד והרפואה" למיניהם שבודאי תרמו יותר מכל בגופם ובממונם לאתיקה הרפואית, לא רק בדיבורים אלא במעשים, וכן "חברת הצלה" ודומיה שהיפנו שאלות רבות למורי הוראה, בתחום רפואה ושבת ועוד.

אין ביקורת זו כמטרה לעצמה, אלא אם יפורסם מאמר זה בשנית בספר אסיא וכד', לענ"ד יש לתקן בדברים כנ"ל.

יה"ר וחפץ ה' בידכם יצליח להמשיך להפיץ דעת תורה ברורה בכל שטחי החיים בכלל וברפואה בפרט.

בברכה,

הרב מנחם אדלר

תשובת העורך:

תודה מיוחדת על הערות כת"ר לחוברות אסיא.

בהערה א (על אסיא נז-נח עמ' 206) בהא ששהייה ליד חולה מאושפז דוחה שבת, כתב כת"ר שאף שלא עיין במאמרי המקורי (אסיא נ"ו, עמ' 9-5) הוא מניח שצינתי בו "לדברי החפץ חיים באהבת חסד". אמנם לא ציין לאיזה פרק ב"אהבת חסד" התכוין. אולם אם כוונתו לפרק שלישי שם, "בו יבואר מצות ביקור חולים", ברור שאינו ענין לנושא הגדון במאמרי שם. החפץ חיים כותב שם בפשיטות כי ביקור חולים מצוי שיהיה בכלל פיקוח נפש "משום שאין מי שיפתח את דלתיו לפקח עליו להחיותו... ויוכל להיות

זה סיבה למיתתו" ומשום כך ממליץ לקיים "חברה ביקור חולים והיא מיוסדת על עניין זה לפקח על העלובים בעת חוליים אודות רפואתם ואודות מזונותם וכל ענייניהם... כי לפעמים נוגע דבר זה לפיקוח נפש ממש" עכ"ל. והדברים פשוטים כך גם בש"ס בסוגיית נדרים מ, א, ומתומצת בדרשת רבי עקיבא שם: "כל מי שאין מבקר חולים כאילו שופך דמים", ואכמ"ל.

אולם הנושא הנדון במאמרי שם הוא שגם בבית חולים, בו כל הדברים הללו מטופלים על ידי הצוות (אפילו יותר מאשר על ידי "חברת ביקור חולים" בעיירות), בכל זאת יש חשיבות להמצאות בני משפחה ליד מיטת החולה עקב הזירוז הנובע מכך לצוות המטפל. וכאשר מדובר בחולה שיש בו סכנה – זירוז כזה יכול לפעמים להטות ממוות לחיים, ולכן מותר לחלל עליו את השבת, וכפי שהסכימו לכך פוסקים מובהקים, עיי"ש באסיא נו ונו-נח.

בהערה ב בנושא ההדבקה בנגיפי האיידס (על אסיא נו-נח עמ' 209-210), העיר ש"לא הודגש [שם] שגם בשוגג יש כאן לכאורה נדון של רוצח בשוגג", ונפ"מ לדיני רודף.

אכן לא הודגש ענין השוגג משני טעמים:

1) השואלת, הפרקליטה דינה כהן מפרקליטות המדינה, בקשה לדעת את עמדת ההלכה בקשר למקרה מסויים בו הואשם אדם בהעברת איידס לאחר **ביודעין**, על מנת להביא את דבר ה' זו הלכה, לפני השופטים. (ואכן בתי המשפט למדו והשתמשו בחו"ד זו. ראה תיק פלילי בבית משפט השלום באשקלון, מ"י נ. פלוני 1326/92, ובעירעור בבית המשפט המחוזי בכאר שבע בפס"ד של השופט פלפל בע"פ פלוני נ. מ"י 560/96).

2) יש ויכוח בין האחרונים אם רודף ללא כוונת רדיפה או ללא דעת יש לו דין רודף אם לאו. לדוגמא: הגר"א נבנצל שליט"א, תלמידו המובהק של הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, חוזר ואומר שרודף ללא דעת (כגון תינוק עולל) אין לו דין רודף, וכך הוא מפרש את דברי הגמ' בסנהדרין עב, ב, על עובר שאינו רודף משום "דמשמיא קא רדפי לה"⁵.

אמנם לענ"ד ניתן לכאורה לחלוק ולהוכיח שלדעת הירושלמי שם, המפרש שעוֹפֵר איננו רודף משום "שאיני יודע מי רודף את מי", הרי שמבואר להפך, שאם אני יודע מי רודף את מי, אזי גם רדיפה ללא דעת

5. ואף שיש מקום לחלק בין רדיפה ללא דעת לרדיפה ללא כוונה, אולם אם הטעם לפטור חסר דעת מדין רודף הוא מפני שאין יחוס מעשה לעושה בכלי דעת, א"כ ה"ה שאין יחוס מעשה לעושה ללא כוונה, וכפי שביאר הג"ג אריה" מפראג בתפארת ישראל פרק מא בהסבר היתר דבר שאינו מתכוין, ואכמ"ל.

וכוונה שמה רדיפה לכל דבר. ואם כן, אזי לכאורה ראוי לפרש כך גם את הבבלי באופן שלא יחלוק על הירושלמי בנקודה זו, ואכמ"ל.

בהערה ד מבקר מר את הקריטריונים להכללות בסקירת ציוני הדרך להתפתחות מקצוע הרפואה והלכה בישראל (אסיא סג-סד 65-33).

דומני שלפי הבנתו של מר היה ראוי ליחד מקום מרכזי לא רק למרן החזו"א וצ"ל, אלא בראש ובראשונה לגדולי הפוסקים שבכל הדורות, כדוגמת: המ"ב, המ"א, ולפניהם הרמ"א, מרן הב"י, ר"י בעל הטורים, הרא"ש, הרמב"ם, הרי"ף וכו'. שהרי ללא מפעלם היינו מגשימים (גם בהלכות רפואה) כעיוור באפלה. אולם ברור שלא לזאת נועדה הסקירה.

מטרת הסקירה הינה להציג את הגורמים שתורמו להפיכת הנושא ההלכתי הטהור של "רפואה והלכה" למקצוע מכובד לא רק בקרב אבח"י האמונים על ד' אמות של הלכה, אלא גם בקרב אלה שאינם אמונים על עמל התורה ומצוותיה.

הערכה כללית כזו, לא רק שיכול להיות בה קידוש ה' כפשוטו, אלא יכולה להביא גם לקירוב לבבות לנושאי הלכה אחרים. וכבר היו דברים מעולם.

ואם הגדרה זו ברורה אזי מובן עיקרון הבחירה של המאמר, אף כי שגיאות מי יבין, ומדי פעם אני מוצא השמטות⁶ שהיה מן הראוי לצייןן.

ואסיים בברכה נאמנה ובהוקרה רבה

הרב מרדכי הלפרין

מקור: אסיא סה-סו, עמ' 184-187 (1999)

6. לדוגמא, **מכון פוע"ה** (פוריות ורפואה ע"פ ההלכה) שנוסד על ידי הרב **מנחם בורשטיין** במחצית הראשונה של **העשור החמישי**. בשנתיו הראשונות עסק מכון פוע"ה בשני נושאים:
 א. יעוץ והכוונה הלכתית בנושאי פוריות, כאשר כל רופא או זוג מטופלים יכול היה לפנות בשאלות הלכתיות בתחום הפוריות, ולקבל הכוונה ויעוץ מתאימים.
 ב. מתן שירותי פיקוח הלכתי לטיפולים הרגישים המתבצעים במעבדות הפוריות של בתי החולים, כשהפיקוח כבר הצליח למנוע טעויות והחלפות.
 בשנתיים האחרונות התרחבה מאוד פעילות המכון וכיום נוספו לפעולתיו גם כנסים וימי עיון לרבנים ורופאים, הדרכת מדריכי חתנים וכלות, הכנת תדריכים רפואיים הלכתיים, שירותי שו"ת לציבור ועוד. ניתן לקבל פרטים נוספים בטלפון 5375050-02.